

ments de la lloctinència de Frederic d'Aragó (Palerm, 1972) i sis anys més tard el Volum d'Acta Curie Felicis Urbis Panormi.

Ara ens ofereix un volum que recull els pergamins del nostre Arxiu Reial des del 1188 al 1347. Es tracta de documentació més aviat privada i que ja havia conegut Carini respecte a la dels regnats des de Pere II a Jaume II, mentre que els documents del temps de Pere III havien estat citats per Giuffrida (d'aquests pergamins, n'havia editat 117 al *Cartulario Alagona*).

Encara que es dona la data del 1188, de pergamins anteriors a Jaume I n'hi ha solament dos. A partir del número 3 ja són des del regnat d'aquest rei, el Conqueridor. El nombre total de depergamins transcrits i degudament «regetats» arriba als 121, corresponents a l'any 1347.

El conjunt dels documents ofereix un gran interès per a l'estudi de la noblesa siciliana, i la relació amb els nostres reis és més aviat per incloure els regnats esmentats (també de Jaume II, els Alfons i sobretot Pere el Cerimoniós) que no pas per veure-hi la relació política d'aquests nobles amb la monarquia. Sobresurten, però, alguns pergamins

atorgats pels mateixos sobirans catalanoaragonesos.

L'edició és molt correcta: cada document va precedit per la data, la signatura, etc., i conté un ampli resum. Hi ha a més nou làmines que reproduïxen signatures de jutges i de nobles, en un nombre bastant considerable. Uns índexs, a les darreres planes, que amb cura recullen onomàstics i topònims.

L'altra publicació de Laura Sciascia és un estudi familiar orientat, però, des del punt de vista de la relació entre família i poder; el seu estudi va dels anys seixanta del segle XII, des del rei Guillem II, fins a la segona meitat del XIV, a l'època de Frederic IV. En conjunt estudia els esdeveniments de la Sicília a partir de cinc famílies: els Abbate, Fimetta, Scordia, Incisa, Centorbi i Rosso.

Dedica quinze planes a distints arbres genealògics d'unes setze famílies. Inclou un bon índex de noms i de llocs, en què es recull especialment les cites de les esmentades cinc famílies; cal remarcar que la família Moncada (escrit sense la *t* després de la *e*) hi ocupa un lloc molt important.

Frederic Udina i Martorell

ALTISENT, Agustí

Diplomatari de Santa Maria de Poblet (960-1177). Vol. I

Barcelona: Abadia de Poblet; Generalitat de Catalunya, 1995.

Certament que la historiografia catalana es troba en un moment de plena satisfacció, ja que en molts pocs anys s'ha completat un aspecte de la història medieval: el de les fonts documentals. En aquest aspecte estàvem en una situació de retard.

Des del 1938, en què es va publicar el *Cartulari de Poblet*, gràcies a l'esforç de Pons i Marqués, vàrem haver de passar a la dècada dels quaranta, anys, per cert, de grans dificultats econòmiques; i malgrat això, l'Escuela de Estudios Medievales que tenia la seva seu a l'Arxiu de la

Corona d'Aragó, dirigida per Martínez Ferrando, treia a la llum dos diplomataris de gran volada: els dos volums del *Liber Feudorum Maior*, obra de Mn. Francesc Miquel i Rossell i, al cap de poc temps, el *Cartulari del Monestir de Sant Cugat*, en tres volums. Aquests densos llibres foren publicats gràcies a l'esforç de Mn. Josep Rius i també de l'Escola del Consell d'Investigacions Científiques.

Després sortia *El Llibre Blanch de Santes Creus*, també obra de l'esmentada Escuela i del també citat Consejo Superior

de Investigaciones; aquest diplomatarí el vàrem publicar l'any 1947. I tot just començada l'altra dècada, la nostra tesi doctoral *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X. Estudio crítico de sus fondos* veia la llum a Barcelona, el 1951.

L'esforç de l'esmentada Escuela de Estudios Medievales fou enorme: la cultura catalana podia estar orgullosa d'haver-la dotada de set volums, que contenien quatre importants diplomataris, tot vencent les grans dificultats econòmiques del primer decenni després de la revolució i de la guerra de 1936-1939.

Però ara, a la dècada dels noranta —després de més de quaranta anys— han aparegut ni més ni menys que quatre diplomataris, i, per cert, d'origen eclesiàstic: ens referim a la documentació vigatana, a la gironina, a la barcelonina i a la populetana. Per això deiem que la historiografia catalana, respecte a les fonts, estava d'enhorabona amb l'aparició de noves fonts documentals.

La primera a publicar-se fou la de l'esforçat treball de Mn. Eduard Junyent, canonge i historiador de Vic, amb el *Diplomatarí de l'Abat Oliba*, editat per l'Institut d'Estudis Catalans. Un altre canonge, ara de l'Església de Girona, el Dr. Marqués, treia a la llum el *Cartulari de Carlemany*, i, el 1993 el pare Agustí Altisent donava a la impremta el *Diplomatarí de Santa Maria de Poblet*, aparegut el 1955, i del qual parlarem expressament de seguida. El mateix any, una altra autoritat eclesiàstica, ara de Barcelona, el Dr. Fàbrega, editava el volum primer del *Diplomatarí de la Catedral de Barcelona*, (la recensió del qual apareix també en unes altres planes d'aquesta revista).

Les nostres primeres paraules sobre aquest *Diplomatarí* van adreçades al seu autor, el P. Agustí Altisent, OC., que des de fa més de vint anys s'ha preocupat perquè aquest monument paleografico-diplomàtic pogués sortir a la llum. Pel fet de pertànyer a la Germandat de Santa

Maria de Poblet podem testimoniar les vegades que s'ha parlat a les reunions de la Junta Directiva d'aquest cartulari, tot encaminant la seva impressió i insistint en el fet que calia fer-ne una edició modèlica, com ha estat. Ja en temps de l'abat Garreta, opinà que calia planejar una edició no solament amb el material del cartulari gran de Poblet, que està a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid (com havia pensat l'esmentat abat), sinó que era necessari reunir tota la documentació i barrejar, per tant, el contingut dels dos cartularis (el que acabem d'esmentar i l'editat per l'IEC, a què ja hem fet referència).

Cercant col·laboracions que bé s'esmenten en la introducció que ens dedica el P. Altisent, es va poder (a poc a poc), que es transcrivissin els microfilms de què disposava i després a base de fotografies o de fotocòpies: la tasca ha estat ingent, difícil i minuciosa; pròpia, com tantes vegades es diu, de monjos benedictins (al capdavant, ho és el cistercenc Altisent). La cura en la transcripció i en l'edició hi és ben notòria.

El volum que comentem és presentat pel conseller de Cultura de la Generalitat i per l'abat Maur Esteve, el qual sempre s'ha interessat per la publicació d'aquesta joia històrica i que a la primera havia comptat amb l'ajut de la ja esmentada Germandat de Poblet.

A la introducció que segueix, el P. Altisent explica com han anat passant els anys des que l'esmentat abat Garreta volia començar amb la publicació del cartulari gran, i agraeix a tots els col·laboradors que s'hi citen, a més hi parla de la feina de direcció, tasca que sempre ha desenvolupat malgrat les ocupacions conventuals d'un monjo a més de les obligacions a la Delegació a Tarragona de la Universitat de Barcelona, com a professor d'Història medieval; el P. Altisent, a més, treballà en una història de Poblet, molt ben extractada. Alguns altres monjos que l'ajudaren foren els pares

Saladrigas i Tulla, sempre entusiastes del projecte.

El «corpus» editat reuneix ni més ni menys que 600 documents, procedents bàsicament de tres fonts: els dos cartularis, el gran i el publicat ja, i la documentació solta. Aquest conjunt de documents comprèn des de l'any 960 fins al 1177 i constitueix, doncs, el primer volum de la sèrie, no pas curta, des del moment que inclou uns quants segles de la història de Poblet.

Cada document transcrit és encapçalat amb la data: any, mes i dia. S'hi indica si el document és original o còpia, i s'hi assenyalen també les publicacions que l'han citat. No hi manca tampoc, com és

lògic, la signatura o cota de cada escriptura que es transcriu, així com una «regesta» breu, però suficient.

La transcripció és correcta, com era de suposar amb el coneixement paleogràfic de l'autor, que se sotmeté a les normes de la Comission Internationale de Diplomatique.

Entre els documents se n'ofereixen vuit en làmines.

També hi podem trobar una molt completa bibliografia i un índex de noms de persona o de lloc.

Moltes felicitats per la magnífica tasca portada a terme pel P. Altisent.

Frederic Udina i Martorell

ARNALL i JUAN, M. Josepa; PONS i GURI, Josep M.

L'escriptura a les terres gironines. Segles IX-XVIII. 2 vol. Text i transcripcions
Girona: Diputació de Girona, 1993.

Veritable monument paleogràfico-diplomàtic i històric és aquesta obra dels erudits doctors Arnall i Pons i Guri: aquests dos volums editats per la Diputació de Girona constitueixen, gairebé amb luxe, dues manifestacions científiques de molt alt nivell, nivell que no es podia ser un altre si tenim en compte qui en són els autors.

Després d'una presentació feta pel president de la Diputació, el Sr. Josep Arnau, li segueix una reivindicació del rector de la Universitat de Girona, el Dr. Josep M. Nadal.

A la justificació, la Dra. Arnall ens hi explica el laboriós esforç que aquest tipus de publicacions comporten, i per aquesta raó són escasses aquestes obres. A més, hi fa referència a la recent obra de la doctora Mateu Ibars (la *Collectane paleografica*) i rememora el record del doctor Canellas i el seu interès per la publicació d'aquest tipus d'obres. L'autora va començar aquesta obra en la recerca de fonts, però en connectar amb el nostre benvolgut Pons i Guri la tasca li va resul-

tar més fàcil pels grans coneixements que tenia i té aquest arxiver d'Arenys de Mar.

El llibre aplega la documentació més representativa de l'àmbit gironí i no es tracta solament d'un estudi paleogràfic, ni tan sols diplomàtic, sinó que, com dèiem, també és històric. La selecció de la documentació s'ha fet amb un criteri molt ampli: no solament s'ha tingut en compte que el document o el manuscrit procedeixi o es guardi ja a les terres gironines, sinó que procedeixi d'aquestes. D'altra banda apareix una exhaustiva tipologia documental, i mentre que el primer volum és una mostra ben palesa de l'erudició dels autors, el segon ens ofereix una bella mostra de la riquesa artística i històrica de documents i manuscrits que s'estudien.

Amb molt d'encert els autors expliquen els criteris que han imperat en la selecció i que ha donat lloc a 346 documents, que vol dir el mateix nombre de làmines, des de la molt reculada data de l'any 827 fins al 1799. En aquest primer